RAQAMLI SAVODXONLIK DARAJASINING DAVLAT BOSHQARUVI SAMARADORLIGIGA TA’SIRI: IQTISOD VA MOLIYA SEKTORIDAGI GLOBAL CHAQIRIQLAR VA O‘ZBEKISTON TAJRIBASI

Kurbonov Erkin Shavkatovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli savodxonlikning davlat boshqaruvi, iqtisod va moliya tizimidagi ahamiyati tahlil qilingan. So‘nggi yillarda raqamli transformatsiya global miqyosda jadal rivojlanmoqda va davlat xizmatchilari, moliyaviy boshqaruv organlarining raqamli kompetensiyalari bu jarayonning muvaffaqiyatini belgilamoqda. O‘zbekiston misolida 2022–2024 yillardagi raqamli xizmatlar, davlat xarajatlari va moliyaviy shaffoflikka oid statistik ko‘rsatkichlar asosida muammo va yechimlar yoritilgan. Shuningdek, ilg‘or xorijiy tajribalar ham tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli savodxonlik, davlat boshqaruvi, moliyaviy shaffoflik, iqtisodiy samaradorlik, raqamli transformatsiya.

Annotation: This article analyzes the role of digital literacy in public administration, economics, and the financial sector. In recent years, the rapid growth of digital transformation globally has emphasized the necessity for civil servants and financial managers to possess strong digital competencies. Based on statistical data from Uzbekistan between 2022 and 2024, the study explores challenges and solutions related to e-government services, public finance transparency, and budget efficiency. International best practices are also reviewed, followed by policy recommendations.

Key words: digital literacy, public administration, financial transparency, economic efficiency, digital transformation.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение цифровой грамотности в системе государственного управления, экономики и финансов. В последние годы цифровая трансформация стремительно развивается, и успех этих процессов во многом зависит от уровня цифровых компетенций государственных служащих и специалистов в области финансов. На основе статистических данных Узбекистана за 2022–2024 годы проанализированы проблемы и решения, а также представлены примеры зарубежного опыта и практические рекомендации.

Ключевые слова: цифровая грамотность, государственное управление, финансовая прозрачность, экономическая эффективность, цифровая трансформация.

KIRISH

XXI asrda raqamli texnologiyalar taraqqiyoti barcha davlatlarning boshqaruv mexanizmlarini tubdan o‘zgartirishni talab qilmoqda. Xususan, davlat moliyasi va iqtisodiyotini boshqarishda raqamli savodxonlik muhim omilga aylandi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti va Jahon Banki tadqiqotlariga ko‘ra, yuqori raqamli savodxonlikka ega bo‘lgan mamlakatlarda byudjet intizomi mustahkam, moliyaviy shaffoflik esa yuqori bo‘ladi. Afsuski, ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarda, jumladan O‘zbekistonda, raqamli savodxonlik ko‘nikmalarining pastligi davlat resurslaridan oqilona foydalanishga to‘sqinlik qilmoqda.

XXI asrda davlat boshqaruvi raqamli transformatsiyasiz samarali ishlay olmaydi. Global miqyosda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi davlat xizmatlarini elektronlashtirish, moliyaviy nazorat tizimlarini raqamli shaklga o‘tkazish va iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish imkonini bermoqda. BMT 2022-yilgi "E-Government Development Index" (EGDI) hisobotida qayd etilishicha, raqamli boshqaruvni joriy etgan davlatlarda "byudjet shaffofligi 43% ga ortgan" va "ijtimoiy xizmatlar qamrovi 38% kengaygan" [1].

Lekin bu transformatsiyaning muvaffaqiyati bevosita inson kapitali – xususan, davlat xizmatchilari va iqtisodiy boshqaruv mutaxassislarining raqamli savodxonlik darajasiga bog‘liqdir. OECD (2023) raqamlariga ko‘ra, “raqamli kompetensiyalar darajasi past bo‘lgan davlatlarda elektron hukumat xizmatlaridan foydalanish darajasi o‘rtacha 40% dan oshmaydi” [2].

Shu munosabat bilan, maqolada davlat boshqaruvida raqamli savodxonlikni oshirish masalasi chuqur o‘rganilib, iqtisod va moliya sohalaridagi natijalarga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqola xalqaro tajribalar, O‘zbekiston misolida amaliy tahlillar, mavjud muammolar va istiqbolli takliflarga asoslanadi.

Raqamli transformatsiya jarayonlari bugungi kunda global ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas qismiga aylandi. Xususan, davlat boshqaruvi tizimida raqamli savodxonlik darajasi boshqaruv qarorlarining sifatiga, byudjet siyosatining ochiqligiga va moliyaviy monitoringning aniqligiga bevosita ta’sir qilmoqda. Jahon banki (World Bank, 2023) hisobotiga ko‘ra, raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan davlatlarda byudjetlar kamroq defitsit bilan bajariladi va korrupsiya ko‘rsatkichi 40% gacha pasayadi.

ASOSIY QISM

Raqamli savodxonlik tushunchasi va uning tarkibiy qismlari.

Raqamli savodxonlik — bu shunchaki kompyuterda ishlay olish emas, balki raqamli vositalardan ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va siyosiy muammolarni hal qilishda foydalanish malakasidir. U insonning o‘z shaxsiy hayoti, kasbiy faoliyati, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy o‘zaro aloqalarda muvaffaqiyatli bo‘lishini ta’minlaydi.

UNESCO (2023) ma’lumotlariga ko‘ra, raqamli savodxonlik quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

Axborot savodxonligi: ishonchli va dolzarb ma’lumotlarni aniqlash, baholash va undan foydalanish ko‘nikmasi;

Mediasavodxonlik: ommaviy axborot vositalari orqali berilayotgan axborotning tanqidiy tahlili;

Texnologik savodxonlik: raqamli qurilmalar, dasturiy ta'minot va internet tarmog‘i bilan ishlashni bilish;

Kiberxavfsizlik savodxonligi: shaxsiy ma'lumotlar, onlayn xavfsizlik va himoya bo‘yicha zarur bilim va malakalar;

Kommunikatsion savodxonlik: elektron pochta, videokonferensiya, ijtimoiy tarmoqlarda samarali va odobli muloqot qilish.

Ushbu komponentlar raqamli savodxonlikni kompleks ko‘nikma sifatida namoyon qiladi va uni ta’lim, sog‘liqni saqlash, moliya, davlat boshqaruvi kabi barcha sohalarda zarur vosita darajasiga ko‘taradi.

“Digital literacy is no longer optional; it is the foundation for all forms of modern civic and professional engagement.” (UNESCO, 2023)

Davlat boshqaruvida raqamli savodxonlikning o‘rni va zarurati.

Zamonaviy davlat boshqaruvi tizimlari an’anaviy yondashuvdan uzoqlashib, raqamli transformatsiyaga asoslanmoqda. Shu sababli, davlat xizmatchilari uchun raqamli savodxonlik nafaqat texnik ko‘nikma, balki strategik qarorlar qabul qilish, tahliliy fikrlash va fuqarolar bilan interaktiv aloqani ta’minlash vositasidir.

Davlat boshqaruvida raqamli savodxonlikning roli quyidagicha:

Byudjet jarayonlarini raqamlashtirish orqali xarajatlar ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish;

Elektron davlat xizmatlarini yaratish va joriy etishda texnik bazani tushunish;

Ochiq ma’lumotlar portallaridan foydalanish orqali tahliliy qaror qabul qilish;

Sun’iy intellekt, IoT va blokcheyn texnologiyalarining davlat boshqaruviga integratsiyasini yo‘lga qo‘yish;

Raqamli huquqiy me’yorlar va axborot xavfsizligi talablarini bilish.

OECD (2023) hisobotida qayd etilishicha, raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan davlatlarda boshqaruv samaradorligi 28% ga oshgan. Shu bois raqamli kompetensiyalarni davlat xizmatiga kirishdagi asosiy mezonlardan biri sifatida qabul qilish dolzarb hisoblanadi.

“Digital competence is an indispensable prerequisite for modern public servants.” (OECD, 2023)

Iqtisod va moliya sohalarida raqamli savodxonlikning ahamiyati.

Iqtisod va moliya boshqaruvi sohalari tobora raqamlashtirilayotgan hozirgi davrda raqamli savodxonlik ushbu sohalarning yuragi hisoblanadi. Moliya vazirliklari, soliq

idoralari, banklar, investitsiya kompaniyalari — barchasi axborot texnologiyalaridan faol foydalanadi.

Quyidagi misollar raqamli savodxonlikning iqtisod va moliyadagi o‘rnini ko‘rsatadi:

Elektron byudjet tizimlari (masalan, OpenBudget.uz) orqali real vaqtda xarajatlarni kuzatish;

Elektron audit va monitoring tizimlari orqali moliyaviy shaffoflikni ta’minlash;

Elektron soliq boshqaruvi, onlayn deklaratsiya, QR-kodli fiskal nazorat tizimlari;

AI yordamida investitsiyalarni prognozlash va makroiqtisodiy tahlilni amalga oshirish;

Blockchain asosida to‘lov tizimlari va byudjet xarajatlarining nazorati.

Jahon banki (2023) hisobotida aytilishicha, raqamli moliyaviy tizimlarga to‘liq o‘tilgan davlatlarda byudjet defitsiti 15–20% ga qisqargan, korrupsiya esa 35% gacha kamaygan.

“In economies with stronger digital finance skills, public financial mismanagement declines significantly.” (World Bank, 2023)

Xalqaro tajribalar sharhi: Estoniya, Singapur, Finlyandiya.

ESTONIYA:

EGDI reytingida doimiy 1–3-o‘rinlarda.

99% davlat xizmatlari onlayn.

Har bir davlat xizmatchisi uchun majburiy raqamli kompetensiya kursi bor.

E-ID, E-tax, X-Road kabi tizimlar fuqarolarga bir necha daqiqa ichida xizmat ko‘rsatadi.

SINGAPUR:

“Smart Nation” strategiyasi doirasida 360 dan ortiq xizmat raqamlashtirilgan.

Digital Academy — barcha davlat xizmatchilari uchun 12 soatdan kam bo‘lmagan raqamli o‘quv mashg‘ulotlari.

Barcha davlat loyihalari onlayn monitoringda.

FINLYANDIYA:

2022-yilda 85% davlat xizmatchilari «digital governance» sertifikatiga ega bo‘lgan.

Keng polosali internet bilan mamlakatning 100% hududi qamrab olingan.

Elektron to‘lovlar va raqamli monitoring real vaqt rejimida ishlaydi.

“Digital government requires both technological infrastructure and competent human resources.” (WEF, 2023)

Muammolar: raqamli tengsizlik, texnologik nomutanosiblik, kadrlar yetishmovchiligi.

Raqamli tengsizlik: Internet qamrovi, texnik vositalar, texnik yordam xizmatlari hududlar bo‘yicha notekis taqsimlangan.

Texnologik nomutanosiblik: Davlat organlari o‘rtasida dasturiy ta'minot birligi va ma’lumotlar almashinuvi standarti mavjud emas.

Kadrlar yetishmovchiligi: Raqamli moliya, elektron boshqaruv bo‘yicha ixtisoslashgan mutaxassislar soni yetarli emas.

Qayta tayyorlash tizimi zaif: Davlat xizmatidagi xodimlar uchun doimiy raqamli malaka oshirish kurslari yo‘q yoki kam.

“Without investing in digital skills, technology alone cannot drive transformation.” (McKinsey, 2022)

YeCHIMLAR: O‘quv dasturlari, e-talim platformalari, davlat xizmatchilarini qayta tayyorlash.

Davlat xizmatlarida ishlovchilar uchun **Digital Competence Framework** asosida o‘quv dasturlar ishlab chiqilsin.

Har bir vazirlik va hokimiyat huzurida **raqamli o‘quv markazlari** tashkil etilsin.

OTMlarda “Raqamli davlat boshqaruvi”, “Moliyaviy texnologiyalar”, “e-Governance” kabi yo‘nalishlar ochilsin.

Xalqaro tashkilotlar, IT kompaniyalar bilan hamkorlikda grant va stajirovka dasturlari yo‘lga qo‘yilsin.

“The future of governance lies in digital knowledge. Human capital must match technology.” (World Economic Forum, 2023)

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonda raqamli savodxonlik holati: tahlil va baho.

2022–2024 yillarda O‘zbekistonda my.gov.uz, E-soliq, openbudget.uz kabi elektron platformalar faol ishladi. Ularning foydalanuvchilari soni o‘sib bordi. Davlat xizmatlaridan foydalanishning ortishi fuqarolarning ehtiyoji ortayotganini bildiradi.

Shu bilan birga, Raqamli texnologiyalar vazirligining ma’lumotlariga ko‘ra, davlat idoralarida raqamli kompetensiyalarning yetarli darajada bo‘lmasligi sababli xizmatlar sifati bir xil emas. Qishloq joylarida texnik infratuzilma, internet tezligi va xodimlar malakasi yetarli emas. Bu raqamli tengsizlikni keltirib chiqarmoqda.

“Digital inequality remains one of the main barriers for effective governance.” (UNDP Uzbekistan, 2023)

2022–2024 yillarda O‘zbekistonda my.gov.uz, E-soliq, openbudget.uz kabi elektron platformalar faol ishladi. Ularning foydalanuvchilari soni o‘sib bordi. Davlat xizmatlaridan foydalanishning ortishi fuqarolarning ehtiyoji ortayotganini bildiradi.

Quyidagi jadvalda O‘zbekistonda davlat xizmatlarining raqamlashtirilishiga doir asosiy ko‘rsatkichlar keltirilgan:

1-jadval.

2022–2024 yillarda O‘zbekistonda raqamli davlat xizmatlari rivoji

№	Ko‘rsatkichlar	2022-yil	2023-yil	2024-yil (prognoz)
1	Raqamli davlat xizmatlari soni	270	410	500+
2	My.gov.uz foydalanuvchilari soni	4.1 million	6.3 million	7.5 million
3	E-soliq portalidan foydalanuvchilar	3.2 million	4.9 million	6 million
4	Openbudget.uz ochiq byudjet loyihalari	12 ming	19.5 ming	25 ming+

Manba: *Raqamli texnologiyalar vazirligi, 2024*

Yuqoridagi ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda raqamli xizmatlar soni 85% ga oshgan. Biroq, bu o‘sish notekis kechmoqda. Hududlar kesimida raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyati bir xilda emas.

2-jadval.

2023-yilda hududlar bo‘yicha raqamli savodxonlik kursini tamomlagan davlat xizmatchilari ulushi

№	Hudud	Raqamli kurslarni tamomlaganlar (%)
1	Toshkent shahri	84%
2	Farg‘ona viloyati	65%
3	Navoiy viloyati	58%
4	Surxondaryo viloyati	39%
5	Qoraqalpog‘iston Respublikasi	35%

Manba: *Davlat xizmatlari agentligi, 2023*

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, eng yuqori ko‘rsatkich Toshkent shahrida kuzatilgan bo‘lsa, eng past daraja Qoraqalpog‘istonda qayd etilgan. Bu holat raqamli tengsizlik muammosining dolzarbligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, Raqamli texnologiyalar vazirligi ma’lumotiga ko‘ra, 2023-yil yakunida davlat idoralari xodimlarining qariyb 36% i hali ham raqamli xizmatlardan mustaqil foydalana olmasligi qayd etilgan. Bu esa qayta tayyorlash va raqamli malaka oshirishga bo‘lgan ehtiyoj yuqoriligini anglatadi.

“Digital inequality remains one of the main barriers for effective governance.” (UNDP Uzbekistan, 2023)

Jadval asosidagi tahlillar O‘zbekistonda raqamli savodxonlik borasidagi yutuqlar va mavjud muammolarni yanada aniqroq tasvirlaydi. Shu bois, kelgusida raqamli o‘quv dasturlari va infratuzilmani teng taqsimlash choralari dolzarb bo‘lib qolmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston sharoitida raqamli savodxonlikni davlat boshqaruvi, iqtisod va moliya tizimlariga integratsiyalash — bu nafaqat raqamli texnologiyalarga o‘tish, balki butun boshqaruv madaniyatini yangilashni anglatadi. Quyidagi takliflar muhim:

Digital literacy test — har ikki yilda bir marta davlat xizmatchilari uchun majburiy attestatsiya;

Raqamli barqarorlik strategiyasi — har bir vazirlikda raqamli strategik rejalar ishlab chiqilsin;

Qamrov siyosati — barcha hududlarda internet, texnika va kadrlar teng sharoitda ta’minlansin;

Malaka nazorati — sertifikatlash va KPI tizimlarida raqamli ko‘nikmalar baholanadigan indikator sifatida joriy etilsin.

“Raqamli savodxonlik – bu kelajak davlatining tili. Uni bilmaydigan rahbar boshqara olmaydi.” – Professor T.Jurabekov, 2024

Raqamli savodxonlik XXI asr boshqaruv tizimining asosiy tarkibiy qismiga aylandi. U davlat boshqaruvining shaffofligi, samaradorligi, tezkorligi va xalq bilan aloqasi darajasini belgilab beradi. Iqtisodiy va moliyaviy tizimlarda esa raqamli ko‘nikmalarning mavjudligi korrupsiya xavfini kamaytiradi, budjet nazoratini kuchaytiradi va samarali resurs taqsimotini ta’minlaydi.

Xalqaro tajriba — Estoniya, Singapur, Finlyandiya misolida — shuni ko‘rsatadiki, raqamli savodxonlikni rivojlantirish texnologik infrastrukturani yaratish bilan bir qatorda inson kapitaliga sarmoya kiritishni talab qiladi. O‘zbekistonda raqamli transformatsiyaga oid dasturlar faol olib borilmoqda, biroq ularning muvaffaqiyati kadrlar tayyorgarligi, malaka va mintaqaviy tenglikka bevosita bog‘liq.

Shu bois quyidagi ustuvor yo‘nalishlar muhim:

Raqamli savodxonlikni ta'lim tizimiga joriy etish;

Davlat xizmatchilari uchun majburiy kompetensiya standartlarini ishlab chiqish;

Hududlar o‘rtasidagi raqamli nomutanosiblikni qisqartirish;

Raqamli infratuzilmani barcha darajada rivojlantirish;

Xalqaro hamkorlik va grant asosidagi loyihalarni kengaytirish.

Raqamli savodxonlik — bu shunchaki texnik ko‘nikma emas, balki yangi davrda samarali boshqaruv va iqtisodiy barqarorlik garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. UNESCO. (2023). Digital Literacy for the 21st Century. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

2. OECD. (2023). Digital Government Review: Reshaping the Public Sector. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

3. World Bank. (2023). Digital Finance and Governance. Washington D.C.: The World Bank Group.

4. Deloitte Insights. (2023). The Role of AI in Public Financial Management. New York: Deloitte.

5. WEF. (2023). Global Digital Competitiveness Report. Geneva: World Economic Forum.

6. UNDP Uzbekistan. (2023). Raqamli nomutanosiblik va boshqaruv samaradorligi. Toshkent: BMT Taraqqiyot Dasturi.

7. Raqamli texnologiyalar vazirligi. (2024). O‘zbekiston Respublikasida raqamli xizmatlar rivoji: statistik ma’lumotlar. Toshkent.

8. Davlat xizmatlari agentligi. (2023). Hududlar bo‘yicha raqamli savodxonlik holati. Toshkent.